

דפי עיון

במפרשים

"ליהודים היתה אורה" אמר רבי יהודה:
אורה - זו תורה.

וכך הוא אומר:
"כי נר מצוה ותורה אור" [מגילה ט"ז]

לזכרה של: אורה מושקוביץ ע"ה
משואות-יצחק

י"ל ע"י מ. מושקוביץ * משואות-יצחק 79858 ד.ג. שדה-גת * טל': 08-8616173 * פקס: 08-8616174

שנת תשע"ח

פרשת כי תבוא

א. רש"י הירש

פרק כו, פסוק יד:

(יד) וענו הלויים. רובו של שבט לוי עמד עם שאר השבטים בהר גריזים (פסוק יב). בין שני ההרים בתווך עמדו רק זקני כהונה ולויה ובידיהם ארון הברית; או עמד שם רק כל הראוי לשרת, מבן שלושים עד בן חמשים (עי' סוטה לו ע"א; במדבר ד; וראה יהושע ח, לג). לשיטה אחת (שם) גם שבטי ישראל וגם הלויים עמדו בין ההרים ופירוש "על-הר גריזים" (פסוק יב) איננו אלא: בסמוך, כדוגמת "ונתת על המערכת לבונה זכה" (ויקרא כד, ז ופי' שם). "הפכו פניהם כלפי הר גריזים ופתחו בברכה, כלפי הר עיבל ופתחו בקללה" (שם). שכן ההלכה מורה שכל המאמרים הפותחים ב"ארור" נאמרו תחילה בלשון שלילה ופתחו ב"ברוך". ובכן, תחילה אמרו: "ברוך האיש אשר לא יעשה" וכו', ואחר כך אמרו: "ארור האיש אשר יעשה" וגו' (שם לב ע"א, לו ע"ב). לכך מתאים גם משמע לשון פסוקים יב-יג ולעיל יא, בט; וכן מסופר גם ביהושע שם: "כאשר צוה משה עבדה' לברך את-העם ישראל בראשנה".

אלות

1. מה הקציה הכללית האצטקה את פרשנו כאן המצריכה הסבר?
2. לפי פירושו איך בדיוק היה המצמד כאן?
3. פרשנו 663 את ההפכה שכל הקללות נאמרו קודם באופן חיובי, למה זה חשוב לו להדגיש?
4. מהי ההוכחה לכך?

* * *

ב. חזקוני.

פרק כז' פסוקים טו'-כו':

(טו) ושמם בסתר, כל הארורים הכתובין כאן כולן על עבירות שרגילות להיות בסתר⁵¹. כיצד, אביו ואמו מי יודע אם יקלל אותם.
 (יז) מסיג גבול, דבר סתר הוא, גם משגה עור⁵² לא יוכל לפרסם מי השגהו.
 (יט) גר יתום ואלמנה, אין להם כח ועזר לפרסם הדבר ולערער על הדין. ושוכב עם אשת אביו⁵³ ואחותו וחזנתו⁵⁴, אינו נחשד להתיחד עמהן. גם שוכב עם בהמה⁵⁵ לא תצעק על הרובע, לוקח שחד⁵⁶ דבר סתר הוא, חרץ מעבודת כוכבים ומכה רענו⁵⁷ היינו מלשינות שרגילין להיות פעמים בגלוי ופעמים בסתר, ולכך נאמר בהן "בסתר" שעל עבירות שבגלוי לא באו לקלל, שאם יעשה בגלוי ב"ד יענישתו⁵⁸.

אלות

1. לכאורה מה הקושי בפסוק טו' שפרשנו מאתו?
2. איך פרשנו מסביר לך את הדברים הנוספים?
3. מה המיוחד ב"יתום ואלמנה" שמצריכים להזכירם כאן במיוחד?
4. למה על עבירות אלו אין סנה של קללה?

* * *

ג. אור החיים.

פרק כז' פסוק טו':

(טו) ארור מקלה וגו'. צריך לדעת למה לא פתח מקל העבירות לומר עליהם הארורים אלא אלו, גם בעניות למה לא יחד הארורים אלא לאלו והלא יש עניות חמורים כאלו והם הפא על אשת איש, ואולי פי לא אמר כאן אלא העבירות השמונים והנסתרים, ולזה נשם בראשונה ואמר ושמם בסתר פי העושה בדרך שיהיה מתגלה הנה נתחייבו ישראל בערבות זה על זה, וכן מה שאמר ארור מקלה פרוש שיעשה לו קלון בדרך שאינו נתפס עליו בבית דין של משה, וכן השגת גבול הוא דבר שאינו נפר, וכן

משגה עור בדרך אין רואה, וכן הטית משפט השפלים, וכן הפא על אשת אביו ועל הבהמה ועל אחותו וחזנתו פלם אין הרגש לזולת המצאו עמהם לתקור בו, וכן מכה רעהו דקדק לומר בסתר, וכן לוקח שחד וגו' כגון שקיו בית דין שקול וכא אחד והכריע בסבתו בשביל שחד גם זה הוא מדברים המסורים ללב ואין הרגש לזולת, וטעם שקבת ארור שכב עם בהמה בין אשת אביו לאחותו, לומר פי כל כך מרחק הדבר של אשת אב ואחות כשוכב עם בהמה שהוא דבר זר ומתעב לטבע אנושי:

אלות

1. מהו הסבר של פרשנו על הלכרת איסורים אלה דוקא?
2. איך הוא מפיין את "מקלה" ומאינו טעות הוא רוצה להציג לנו?
3. איך "בסתר" יכול להיות קשור לזה?
4. מהו הסבר על מיקום הצבירה של שוכב עם בהמה?

* * *

ד. חזקוני.

פרק כח' פסוקים ב'-ג':

בח (ב) ובא עליך כל וגו', ולא תטרה לחזר אחריהם.
 (ג) ברוך אתה בעיר, בכל מיני סחורה. ד"א ברוך אתה בעיר, שתכניס תבואתך לעיר. בשדה, בזריעה ובנטיעה.
 (ו) ברוך אתה כבוד וגו' בצאתך, למלחמה כענין שנאמר: אשר יצא לפניה ואשר יבא לפניהם⁶⁰.
 (ט) יקימך, יעמידך.

(י) וראי כל עמו הארץ וגו', עליו נאמר: כל אשר יקרא בשם ה' ימלט⁶¹. כי שם ה' נקרא עליך, שיהא קרוי ה' אלהי ישראל כשיקימך לו לעם, דוגמא: כי שמך נקרא על עירך ועל עמך⁶². וראי, לשון תבונה, כמו: ולבי ראה הרבה חכמה ודעת⁶³.

1. מהו חידוש פסוק ב'?
2. מהו פירושו לפסוק ו' ולמה לה חוש לז'?
3. נ"י חידושים אחדים פרשנו בקאול אבאר את פסוק י"ד, מה הם?

* * *

ה. משך חכמה עם פירוש הרב י. קופרמן.

פרק כח' פסוק כה, ד כרוך פרי בטנך ופרי אדמתך ופרי בהמתך.

במדרש¹: למה הקיש פרי אדמה לפרי הבטן, לאמר לך מה פרי אדמה צריכה עשור אף פרי בטנך (צריכים עישור), וזו המילה (עכ"ל המדרש). שהוא אחד מעשרה שליטים כדאמר בסוף פרק ג' דנדרים². ואי דהא פרי בבהמה צריכה גם כן עישור³, אבל המילה מלבד מצותה הוא תיוקן גם לגוף האדם, וכדאמר פרק יום הכיפורים⁴, וכן מאוסה הערלה וכו'⁵, וכן פירש בתרומת הדשן⁶, דמשום הכי מיחשב תיוקן לשבת משום דכשהוא ערל אסור לסוכו שמן תרומה ו וכיוצא בזה, והוא תיוקן לגוף האדם לבד המצוה. לכן דומה לפרי האדמה ששם המעשר טובל⁷, מה שאין כן במעשר בהמה שאינו טובל, וכן במעשר שרי לנסווי ולבקש שכר כמו שאמרו "בחנוני נא", עיין פרק קמא דתענית (ט, א)⁸. לכן תקנו בברכה על המילה לבקש שכר עליה. "על כן בשכר זה א"ל חי (חלקנו צורנו) צוה להציל ידידות שארינו משחת (למען בריתו אשר שם בבשרנו)⁹. דבר אחר (מדרש רבה שם): כדאי שתכפר פרי אדמתו על פרי הבטן, שהשתוקקות ישראל לארץ הקודש¹⁰ הוא לא לצורך דברים מותרים¹¹, שאמרו רז"ל (ירושלמי כלאים ט, ג על תהלים קטז, ט) "אתהלך לפני ה' בארצות החיים", הלא צור וחברותיה וקסרי תמן שובעא תמן זולא¹², ורק שהם מסתפקים בדברים הכרחיים. לכן בפרי בטן כדאי שיתכפרו בפרי האדמה¹³. אבל פרי בהמה שהמה דברים שאינם נאכלים אלא לתיאבון ענין מותר¹⁴, לזה לא ישתוקקו, אשר בצור וקסרי הוא מצוי יותר מבארץ הקודש.

(כח, ד) 1. דברים רבה על יסוד פרק ז פסוק יג: "וברך פרי בטנך ופרי אדמתך" (רבינו יפרש מדוע אין משווים גם אל "פרי אדמתך" שבפסוקנו). 2. דף לב, ב "החכמה תעזו לחכם מעשרה שליטים" (קהלת ז, יט), "החכמה תעזו לחכם" — זו תשובה ומעשים טובים, "מעשרה שליטים" — אלו: — שתי עינים, ושתי אזניים, ושתי ידיים, ושתי רגליים וראש הגוייה ופה, עכ"ל. כלומר, ענין המילה הוא אחד חלקי עשרה משליטי הגוף, ולכן שייך בו מושג המעשר. 3. ולא רק פרי האדמה, ולמה, איפוא, ההיקש של פרי הבטן לפרי האדמה בלבד. 4. יומא פה, ב ומה מילה שהיא אחד מרמ"ח אברים שבאדם דוחה את השבת, קל וחומר לכל גופו שדוחה את השבת. 5. נדרים לא, ב (משנה) רבי אלעזר בן יזריה אומר: מאוסה היא הערלה שנתגנו בה רשעים, שנאמר "כי כל הגויים ערלים" (ירמיה ט, כה) . . . הרי שוב שהסרת הערלה במצות מילה היא תיוקן לגוף. 6. דיני מילה שו"ת רס"ה: שמיני של מילה שאירע בשבת ואבי הבן יודע למול, אבל לא מל כבר רק פעם אחת, ויש כאן אומן אחר שמל כבר כמה פעמים, שבקינן ליה לאב למול בכה"ג או לאו. הדיון נסב אם מילה היא תיוקן לילד או לגוף ובמה מתבטא התיוקן, או שמא לאדם לא החבורה שעושה בגופו של הולד — מקלקל או תיוקן. 7. הימצאותו של מעשר בתוך פרות האדמה נותנת להם דין טבל, כלומר, כל התבואה אסורה. 8. עיין לעיל כו, טז ד.ה. היום הזה וכו'. 9. ואמנם תמוה שבאים אל הקב"ה בתביעה ("על כן") לשכר על קיום מצוה! לדעת רבינו זהו המשותף למילה ולמעשרות ("בחנוני נא בזאת"). 10. עבור פרי אדמתו. (כי אם בגשמיות בלבד רצונו, המצב בחו"ל שפיר טפי, כמבואר להלן בירושלמי). 11. מותרות. 12. פני משה: ששם הוול ושם השובע שהן נתונים על חוף הים, והכל מצוי שם בריות, אלא להכי קרא דוד לארץ ישראל "ארצות החיים" כדריש לקיש, ארץ שמתיה חיים בתחילה לעתיד. 13. בזכות המסתפק במועט. 14. כלומר, ענין מותרות. ועיין שמות טז, יב ורש"י ד.ה. בשר לאכול: ולא לשובע, למדה תורה דרך ארץ שאין אוכלים בשר לשובע. ומה ראה להוויד לחם בבוקר ובשר בערב, לפי שהלחם שאלו כהוגן שאי אפשר לו לאדם בלא לחם, אבל בשר שאלו מאומן יש כאן חשש קלקול, ובכלל מה דינה של בשר לא כהוגן. . . שהיה אפשר להם בלא בשר, לפיכך נתן להם בשעת טורח, שלא כהוגן, עכ"ל.

אלוף:

1. אכארה מה קשה בפסוקנו האצריק ביאור?
2. צרלת פשר וצרלת פירות, מה האמות? ביניהם?
3. למה הנינו שנקב שכר על קיום מצות מילה?
4. מה הכוונה ל"ארצות החיים" ומה הם מסמלים?
5. מה צור וקיסרי יותר טובים?
6. מה ההבדל בין פשר לפחם?
7. מה הרציון הכללי בכל הנאמר כאן?

* * *